

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

Република Србија
Министарство културе

ПРЕПОРУКЕ

ГЛАС, ЕХО

Српска литература у преводу (2015–2020)

**Balkan
Translations
Collider**

ПРЕПОРУКЕ

Поглавље „Препоруке“ има за циљ да артикулише и учини употребљивим резултате добијене истраживањем. Јачање интернационализације једне књижевности на „малом“ језику представља сложен процес са јасно дефинисаним улогама бројних инстанци и појединаца. Анализа података које доноси студија превођења српске литературе упућује на проблемска поља која се могу класификовати према перспективи из које се региструју: унутрашња и спољашња.

Опсег спољашњих фактора је, заправо, у корелацији са континуитетом статуса који „мали“ језици имају у великим и доминантним културним срединама. Слаба видљивост српских аутора на страном књижевном тржишту и релативно лоша заинтересованост иностраних издавача етикета је која се тешко мења. Такав *status quo*....је, свакако, неповољан, али је мање алармантан од опште спремности да буде прихваћен као нужна константа у схватању домета сопствене књижевности. Како истраживање показује, осим писаца који су стекли међународну репутацију као класици 20. века, готово да нема аутора чије су преведене књиге изазвале значајнију пажњу у последњих пет година. Одсуство интензивне промоције новије српске литературе ојачало је већ наслеђене ставове о незанимљивости и сиромаштву тема које овај књижевни корпус може да понуди. У том смислу, констатује се непостојање профилисане иностране књижевне публике за преведену српску књижевност. Дobar аргумент за наведено је судбина књига српских аутора који су добили Европску награду за књижевност. Истина је да је ова награда

допринела превођењу награђених књига, али у питање се доводи њихова инострана рецепција и промоција.

Ако проблематику пренесемо на план унутрашњих фактора, видимо далеко сложенију слику. Такође, видљива је и снажна међуусловност препрека које су различите природе, од порганизационих проблема и потешкоћа проистеклих из бирократског односа према култури, до финансијских препрека. Као главни недостатак може се истаћи одсуство јасне националне стратегије за подстицање превођења и промоције српске књижевности у иностранству. Визија на основу које би оваква стратегија била изграђена, морала би бити ослобођена крутог „институционализованог“ погледа на проблем, иако би институције биле главни инструмент њене реализације. Аутори, преводиоци, издавачке куће, агенти, медији, маркетиншки механизми - читав ланац учесника у овом сложеном процесу, са својим перспективама и разумевањем проблема морао би бити укључен у креирање стратешких приступа стварању међународне литерарне комуникације. У супротном, постојала би опасност од државног „монопола“ над пласманом националне књижевности у другим језицима. То неминовно води у неки вид „брендирања“ одређених аутора и наслова, врло често са смањеним обзиром према књижевном вредновању. На овај ризик скретана је пажња од стране појединих аутора и дела књижевне јавности када је реч о преводима које је финансирало Министарство културе кроз свој годишњи Конкурс или поводом презентације на сајмовима књига на којима су Србија и српска књижевност биле у фокусу. Ризик од инструментализације књижевности, дакако, увек постоји када је у процесу одлучивања укључена само инстанца која обезбеђује и финансијска средства. Нужно је

створити слику о комплексности овог питања, а она увек подразумева бројне контексте. Само се њиховом синхронизацијом може доћи до добре стратегије и добрих резултата. Свака културна размена у обзир мора да узме контекст који се односи на примаоца, и притом треба истаћи незамењиву улогу посредника у процесу заживљавања једне националне књижевности у амбијенту стране културе и језика. Већ смо поменули да је преводилац једна од кључних фигура у том смислу. озбиљна стратегија ове врсте требало би да подразумева снажну и искрену бригу о преводиоцима српске литературе на стране језике. Ослањање на извесност да ће увек постојати преводилац који се српском књижевношћу бави из често личних афинитета и симпатија није прихватљив приступ и представља калкулацију кратког даха. Решење је у систематичном приступу чији резултат треба да буде постојање профилисане „заједнице“ преводилаца која се стимулише и мотивише на јасно пројектоване начине. То, наравно, кошта и захтева значајна финансијска средства, али је уједно и прилика да држава докаже своју спремност за истинску подршку књижевном стваралашту и култури уопште. Фонд Министарства културе предвиђен за финансирање превода српске књижевности у последњих неколико година кретао се од 80.000 до 100.000 евра. Такође, постоје и фондови за представљање српске књижевности и аутора на међународним сајмовима књига. Ова средства су несумњиво обезбедила изванредан вид интернационализације домаће литературе, али кроз традиционалне форме представљања. Добра стратегија би морала да подразумева креативнији и иновативнији приступ, заснован на савременом сензибилитету

тржишта, читалачке публике, издавачких кућа... Сигурно је да би такав приступ значио и извајање већег обима средстава, али би истовремено и посведочио и о истинској институционалној бризи о статусу домаће књижевности у преводу. Један од сегмената у овој сложеној слагалици је свакако и улога домаћих организација, чије су иницијативе и програмо усмерени на међународну књижевну и културну размену: друштва писаца и преводаца, културни центри, невладине организације које приређују књижевне фестивале итд. Државне културне инстанце према њима се често односе у маниру гордих донатора, не схватајући потенцијал за развијање стратегије партнерства. Сасвим је сигурно да је правилно разумевање појма „партнерство“ један од предуслова за креирање и имплементацију добре стратегије. Све напред речено уводи нас у размишљање о инструментима којима би се обезбедило добро функционисање једне такве стратегије.

Оснивање специјализоване националне агенције за преводе и промоцију српске литературе у иностранству био би основни корак у стварању инструментаријума ове врсте. Важно је напоменути да би овакво тело морало да има висок степен независности у раду и функционалне механизме који обезбеђују транспарентност, компетенцију и квалитет резултата. Вредновање које не би подлегло ванкњижевним контекстима, заснованим на идеолошким, политичким или каквим личним краткорочним интересима, обезбедило би добру јавну репутацију овој инстанци. Улога агенције не би била ограничена само на посредовање у преводачким пословима између аутора, преводаца и издавачких кућа, већ би могла бити систематски проширена и на организовање промоција на сајмовима, као и на јачање

канала за размену домаћих аутора на интернационалним фестивалима, националним културним центрима, манифестацијама, резиденцијалним боравцима, стипендијама и сл.

Један од инструмената би могао бити и израда стратегије за „корпоративну осетљивост“ према питањима културе. Постојање едукованог тима за *fundraising*, који би организовано функционисао с циљем привлачења финансијских средстава из приватног сектора, био би свакако вид ефектне подршке, иако је књижевност далеко мања од, рецимо, спорта, који се у великој мери финансира на овај начин.

Нова политика превођења и промоције српске литературе у иностранству свакако би укључила и већ постојеће ресурсе и примере добре праксе. Када је реч о Конкурсу Министарства културе, било би нужно водити рачуна о праведнијој расподели интереса којима се комисије воде у избору дела предвиђених за превођење. Међу тим интересима треба посебно истаћи иницијативе значајних страних издавача, који у својим издавачким агендама негују отвореност ка литератури с нашег простора. Нажалост, показало се да понекад постоји неосетљивост за ову врсту интереса. Наводимо пример са британском кућом Istros Books, чија је директорка Сузан Кертис (Suzan Curtis) тим поводом написала отворено писмо Министарству културе.

Будући да смо улогу преводаца већ дефинисали као кључну, стратешки важан сегмент јесте стварање погодне и подстицајне климе за преводиоце. Један од начина су и резиденцијални програми, који би отварали могућност да одређени број преводаца периодично гостује и ради у простору „живог“ језика и културе. Такви програми су традиционални вид подршке, али

Такви програми су традиционални вид подршке, али представљају веома ефектно средство за мотивацију. Акцент би требало ставити на младе преводиоце који би се бавили рецентном српском литературом, јер би то пружило могућност да раде у непосредном контакту са ауторима. Оваква форма сарадње остварљива је и путем профилисаних стипендија за преводиоце, као и у оквиру међународних фестивала савремене књижевности.

Снажан подстицај промоцији домаћих аутора представљају и програми мобилности. Министарство културе расписује годишњи конкурс са идејом да се одређеном броју писаца пружи финансијска подршка у овом смислу, али иницијатива се на томе завршава, с тим што почиње искључиво из ауторове перспективе. Новом политиком према преводима и промоцији домаће књижевности требало би предвидети конструктивнију улогу и задатке институција, који се не би сводили на пуко и инертно сервисирање потреба.

Напоследку, потребан је структуриран однос према књижевним агентима, заинтересованим за посредовање између српских и страних издавачких кућа и аутора. Већ смо поменули да улогу литерарних агената у садашњим приликама играју, заправо, саме издавачке куће. Посредничка фигура агента суштински не постоји. Могуће је искористити постојећи ресурс у бренду београдског Међународног сајма књига као инструмент за учинковито увођење институције књижевног агента у простор српске књижевности.